

NÅGRA ORD OM ATT SAMLA

ÅBO KONSTMUSEUM OCH DESS SAMLINGAR

Åbo konstmuseums huvudman och samlingarnas ägare är Konstföreningen i Åbo – Turun Taideyhdistys ry., som grundades 1891. Alltsedan 1904 har föreningen bedrivit museiverksamhet i den av Gustaf Nyström ritade byggnaden, som bröderna Ernst och Magnus Dahlström donerade till Åbo stad uttryckligen för att den skulle brukas som museum av Konstföreningen. Åbo konstmuseums kvalitativt högtstående, mångsidiga och omsorgsfullt vårdade samling är den grund på vilken museets övriga verksamhet vilar.

Museisamlingens profil är framförallt inhemsk, med tonvikt på Egentliga Finland, och nordisk. Den utländska konstens andel är ganska liten och en stor del av verken är donationer. I dag omfattar samlingen ungefär 7 600 verk och är en viktig del av det finska kulturarvet. Samlingen ger en representativ bild av konstens utveckling i vårt land, men representativiteten tunnas ut när vi närmar oss nutiden. Orsaken till detta är att bildkonstfältet har utvidgats, att antalet konstnärer ökat märkbart och att anslagen för inköp är knappa.

Centralt inom museiverksamheten är att på ett mångsidigt sätt utöka samlingen, att göra den känd och lättbegriplig, att se till att verken bevaras i gott skick och att presentera dem för allmänheten. Åbo konstmuseums samling inbegriper flera olika underavdelningar med egna samlingsnamn. Museisamlingen har vuxit, och växer alltjämt, genom inköp och donationer. Anskaffningen av konstverk samt bruket och vården av samlingen styrs av ett år 2006 utarbetat regelverk för Åbo konstmuseums samlingspolicy.

Samlingsutställningarna byts ut med ungefär två års mellanrum, och ur museibesökarens synpunkt är de också verksamhetens synligaste del. Årligen utlånas också en hel del verk ur samlingen till olika konstutställningar såväl i Finland som i utlandet. Viktiga samarbetspartner för samlingsarbetet är konstnärerna själva och Åbo Konstmusei Vänner rf, som grundades 1985.

DONATIONERNA

Donationerna har alltid varit av stor betydelse för Åbo konstmuseums samling. I början av år 2020 omfattade museets samling ungefär 3 500 donerade verk. Museet har ett gott rykte: de donerade verken hanteras sakkunnigt och uppbevaras i reglerade och kontrollerade förhållanden.

Verken når också ut till en bredare publik då de ställs ut på de tidsbundna samlingsutställningarna och lånas ut till andra konstinstitutioner. Åbo konstmuseum kan ta emot verkdonationer, även genom testamentsförordnanden. Det kan vara fråga om enstaka verk eller större helheter. Alla verk som fogas till samlingen måste uppfylla de kriterier som specificeras i direktiven för samlingspolicyn. Strävan är att av de

erbjudna verken välja sådana som bäst passar in i och kompletterar samlingen. Museet kan också tacka nej till ett erbjudet verk då det finns en klar motivering för detta. Till exempel mottas inte sådana donationer där villkoret är att verket ska vara permanent utställt.

Museisamlingen inbegriper 17 underavdelningar med egna samlingsnamn. En speciell ställning bland donatorerna har släkten Dahlström haft. Också konstnärerna samt deras efterlevande makar och andra arvingar har varit viktiga donatorer. En donation får emellertid inte ett eget samlingsnamn i de fall då den inbegriper verk av endast en konstnär. I övriga fall får donatorn, om hen så önskar, besluta om samlingens namn.

ANSKAFFNINGARNA

Samlingens tyngdpunkt ligger på inhemsk äldre konst och dessutom på nationellt betydelsefull konst, surrealism, konstnärssjälvporträtt, popkonsten och nutidskonst i olika former. Konstnärer från Åbo och Egentliga Finland är väl företrädde. Nya anskaffningar görs då verken anses vara av nationell betydelse.

Anskaffningarna till Åbo konstmuseums samlingar har varit och är avhängiga av beslutsfattarna och deras uppfattningar om hurdan konst som är värd en plats i samlingen. Avgörande är också resurserna och de till buds stående konstverken. "Portvaktssyslan" i fråga om anskaffningarna till samlingen har skötts av museets chefer vid olika tidpunkter, styrelsemedlemmarna i Konstföreningen och anlitate utomstående experter. Verk kan köpas direkt av konstnärerna, på gallerier, auktioner och museets egna utställningar. Därvid används museets egna budgetmedel, intäkterna från Magnus och Ellen Dahlströms fond samt testamenterade medel.

När Åbo konstmuseums samling i tiden började byggas upp var syftet inte att skapa en samling som ger en konsthistorisk överblick. I stället skaffade man verk av den aktuella tidens centrala konstnärer. Även senare har fokus legat på samtidskonsten. Det har visat sig välgrundat emedan bildkonstfältet kontinuerligt utvidgas och också med tanke på resurserna. När det gäller den äldre konsten betonas 1900-talsverken, emedan sådana fortfarande kan inköpas till överkomliga priser. Konst från tidigare perioder anskaffas då det är välmotiverat och de ekonomiska resurser medger det.

Det som saknas i samlingen belyser också samlingens natur. Ett exempel är den abstrakta konsten från 1950-talet. Luckan skulle ha kunnat fyllas senare, men också "bristerna" hör till samlingens profil och vittnar om beslutsfattarnas värdegrunder.

MUSEIVERKSAMHETENS ETISKA GRUNDER OCH VÅRDEN AV SAMLINGEN

Åbo konstmuseum hör till det internationella icke-kommersiella museirådet ICOM (International Council of Museums) och följer de yrkesetiska regler som rådet godkänt. ICOMs medlemsmuseer och personal förutsätts bland annat vara opartiska och agera konfidentiellt i sin roll som experter. Dessutom styrs Åbo konstmuseums arbete av de lagar och förordningar som gäller museibranschen samt av de internationella konventioner om kulturegendom som finska staten följer.

För vården, uppbevarandet och hanteringen av konstverken svarar samlingsamanuensen, museimästarna och konservatorerna. Åbo konstmuseum ska också upprätthålla en verkdatas och dokumentera sin verksamhet. Museets konstverk är förtecknade i databasen MUUSA, som uppdateras med aktuell information om verkens placering och om de utställningar verken utlånats till.

Åbo konstmuseums utställningssalar och lager ska uppfylla specificerade krav som främjar uppbevarandet av konstverken. Ljuset, värmen och luftfuktigheten i rummen ska kunna regleras enligt överenskomna allmänna normer. Säkerheten tryggas dessutom genom personövervakning samt brand- och säkerhetstekniska arrangemang. Även förvaringssätten och de material som behövs för förvaringen väljs så, att de passar varje enskilt verk. Korrekt uppbevaring och hantering av verk kallas förebyggande konservering. Museisamlingarna förutsätts vara bestående, och försäljning av samlingsverken är inte godtagbart. Inte heller skadade verk förstörs ifall det inte är fråga om till exempel materialbetingade olägenheter för de andra verken eller museipersonalen.

LÅNEVERKSAMHETEN

Åbo konstmuseums samlingsverk synliggörs också utanför museibygnaden både i hemlandet och utomlands. Museet är skyldigt att bedriva låneverksamhet, vilket visserligen också tär på konstverken och ger museipersonalen en hel del arbete. På 2010-talet utlånades verk från museet ungefär 800 gånger till olika utställningar.

Verk ur museets samling utlånades då till Danmark, Frankrike, Förenta Staterna, Island, Italien, Japan, Norge, Storbritannien, Sverige, Tyskland och Österrike. I det här rummet finns verk som är speciellt efterfrågade. Då beslut fattas om utlåningen beaktas verkets skick och dess status i museisamlingen samt den planerade utställningsturnén och utställningstiden. Verk från Åbo konstmuseum kan vanligen utlånas endast till museer och utställningar som sköts av professionell museipersonal, och även bevakningen av rummen ska vara adekvat och förhållandena kontrollerade. Förtur ges nationellt och internationellt betydelsefulla utställningar. Verken ska hanteras och transporteras av den professionella personalen på det utlånande museet eller av ett företag som specialiserat sig på konsttransporter. Innan verket utlånas

uppgörs en rapport över dess skick. Museets representant kan resa med som kurir och övervaka transporten och hanteringen.

Verk som anses vara av central betydelse för Åbo konstmuseums samling utlånas endast i undantagsfall, närmast då det gäller samarbetsprojekt. Dessa så kallade nyckelverk anses så viktiga för museet att de ska vara utställda och tillgängliga för allmänheten. Detta gäller särskilt verk från slutet av 1800-talet och början av 1900-talet som redan på grund av sin ålder skulle kunna ta skada av att transportering. Verk som är i dåligt skick och kräver konservering utlånas inte, liksom inte heller ömtåliga arbeten, till exempel pastellmålningar.

NUTIDSKONSTENS STÄLLNING I SAMLINGEN

Åbo konstmuseum har alltsedan starten betonat verkens aktualitet, och den principen följs fortfarande; huvudvikten ligger på sådan inhemsk konst som med tiden blir en del av det finska kulturarvet. Museet har ofta köpt, och köper fortfarande, konstverk på de egna utställningarna. Detta är motiverat, eftersom den konstnär vars verk finns med på utställningen redan setts som betydande och anskaffningen lämnar ett konkret avtryck i museets verksamhetshistoria.

I Åbo konstmuseums regler för samlingspolicyn specificeras anskaffningarna och mottagandet av donationer på följande sätt: verket bör vara av hög kvalitet, det bör vara en betydelsefull företrädare för sin tids konst och det bör ha en anknytning till den existerande samlingen eller profilera samlingen på önskat sätt. Emedan bildkonstfältet är så stort och mångsidigt är det inte möjligt att få med allt. Det är snarare fråga om kvalificerade bedömningar som görs av de aktuella beslutsfattarna: vilken del av det mångsidiga fältet vill man lyfta fram? Detta gäller såväl utställningsverksamheten som verkanskaffningarna.

Museets egna anslag för verkanskaffningarna är knappa och därför har donationerna stor betydelse även då det gäller nutidskonsten. År 1985 grundades föreningen Åbo Konstmusei Vänner som från första början hade till uppgift att samla in medel för att utöka den samling som bär föreningens namn och för att stöda museets verksamhet. I början av år 2020 omfattade Åbo Konstmusei Vänner's samling 144 verk. År 2016 fick museet en stor donation: med. och kir.dr Lars Göran Johnssons samling på cirka 500 verk. Samlingen, som bär hans namn och alltjämt växer, inbegriper såväl konst från 1900-talet som nutidskonst och är av stor betydelse för museet i synnerhet när det gäller den nyare konsten.

VISSTE DU DET HÄR?

Bröderna Ernst (1846–1924) och Magnus Dahlström (1859–1924) finansierade byggandet av Åbo konstmuseum. Deras farfar var trädgårdsmästare och hade flyttat från Stockholm till Lovisa. Brödernas far Carl Magnus Dahlström (1805–1875) blev föräldralös och hade inte gått i skola men fick börja som lärling

hos en handlande i Åbo. Sedermera blev han bokhållare och skapade sig en anseelig förmögenhet ur intet. När han avancerat till ägare av ett handelshus och skeppsredare låg vägen öppen för nästa generation. Sönerna blev med tidens mått mätt stormrika. De två mecenatbröderna ledde en egen koncern med verksamhet i olika branscher och var dessutom engagerade i flera olika affärsrörelser i Åbo. Liksom det anstod framstående personer hade de också förmåga och vilja att stöda kulturlivet. När Konstföreningen i Åbo grundades 1891 blev Ernst Dahlström föreningens skattmästare. Han deltog också i kommunalpolitiken och blev lantdagsman. Då museet öppnades 1904 förädrades bröderna verk av berömda finska konstnärer. Verken donerades år 1950 till Åbo konstmuseum. Familjen Dahlström bidrog även med en stor mängd andra donationer.

VISSTE DU DET HÄR?

Ett av syftena med samlingen är att skapa verkhelheter som belyser en enskild konstnär eller en viss periods karakteristiska drag eller utveckling. Speciellt när det gäller äldre och modern konst strävar man efter att anskaffa verk från olika perioder i den ifrågavarande konstnärens karriär. Ett gott exempel på detta är de verk av Otto Mäkilä som ingår i Åbo konstmuseums samling. En del av dem är inköp, andra är donationer. Mäkilä var en aboensisk konstnär som med sin surrealism blev en nationellt sett betydelsefull modernist. Han var lärare och rektor vid Ritskolan i Åbo och hade därför ett unikt inflytande på den unga konstnärsgenerationen. Samlingens 93 verk av Mäkilä ger en god uppfattning om utvecklingen av Mäkiläs konst från den tidiga realismen via surrealismen till abstrakt konst. Museets nyaste Mäkilä-anskaffning är *Främmande land*, som inköpts i januari 2020 av Hagelstmas auktionshus.

VISSTE DU DET HÄR?

Ju längre bakåt i tiden man går i de finska samlingar som inbegriper äldre konst, desto glesare företrädna är sådana verk av kvinnliga konstnärer som representerade sin egen tids konst. Detta gäller också Åbo konstmuseums samling. I Finland meddelades utbildning i konst av Finska Konstföreningens ritskola i Helsingfors sedan 1848 och i Åbo sedan 1852, och utbildningen var redan från starten öppen för både män och kvinnor. De kvinnliga professionella konstnärerna på 1800-talet och också i början av 1900-talet förringades och behandlades fördomsfullt. Till exempel Akseli Gallen-Kallela konstaterade, att de kvinnliga konstnärerna bättre skulle tjäna sitt land och eftervärlden om de födde några duktiga söner. Men kvinnornas ställning började förbättras också i konstvärlden från och med 1880-talet; bland annat tilldelades allt fler kvinnor stipendier. De mest kända bland de kvinnor som fick positiv uppmärksamhet och uppskattning var Elin Danielson-Gambogi, Helene Schjerfbeck, Ellen Thesleff och Maria Wiik. Men de var trots allt sin tids undantag.

VISSTE DU DET HÄR?

Förbättringen av jämställdheten mellan könen har också avspeglats i sammansättningen av Konstföreningens i Åbo styrelse samt i museets utställningsverksamhet och verkanskaffningar. Andelen kvinnor i Konstföreningens styrelser åren 2000–2009 var 42 %. Under förra decenniet ökade kvinnornas andel med fyra procentenheter. Kvinnornas andel i de separatutställningar och samutställningar av nutidskonst som museet anordnade åren 2000–2019 var 43 %. Relationen mellan manligt och kvinnligt är emellertid snedvriden då det gäller verkanskaffningarna. Av de verk som anskaffades åren 2000–2009 är bara 27 % arbeten av kvinnliga konstnärer. Det nya decenniet medförde ingen större förändring: 29 % av anskaffningarna är verk av kvinnor. I de här siffrorna ingår såväl nutidskonsten som den äldre konsten. Om man endast beaktar nutidskonsten är jämställdheten betydligt bättre. Åren 2000–2009 anskaffades lika många verk av kvinnor som av män, och på 2010-talet var arbetena av kvinnor rentav 55 %.

VISSTE DU DET HÄR?

I det här rummet är det dunkelt eftersom här presenteras verk på pappersgrund. Allt ljus avger ultraviolett strålning som skadar materialet. Solljusets uv-strålning är förödande och därför utestängs direkt solsken från museilokaler. Papper skadas lätt också av fukt och föroreningar samt av olika material som vidrör det. De äldsta pappren tillverkades av textil- och repavfall. När läskunnigheten ökade och tryckerikonsten utvecklades ökade efterfrågan på papper så, att det på 1700-talet inte längre fanns tillräckligt med lumpfibrer för papperstillverkningen. I mitten av 1800-talet började man framställa träfiberpapper, som lätt skadas och är svårt att återställa. Gammalt papper är surt till sin kemiska sammansättning, vilket ökar känsligheten för skador. Det här problemet kunde man lösa först i slutet av 1900-talet, då man började producera kemiskt neutralt papper med större hållbarhet. Konstverk på pappersgrund ska förvaras i en temperatur på 18–22 °C och belysningsstyrkan ska vara 30–50 lux. Fuktigheten kan variera mellan 45–55 procent.

VISSTE DU DET HÄR?

Åbo konstmuseum och dess huvudman Konstföreningen i Åbo har under sin över hundraåriga historia varit – och är fortfarande – en maktfaktor att räkna med. Största delen av dem som är födda i Åbo har åtminstone någon gång, till exempel med sin skolklass, besökt konstmuseet. Många har trevliga minnen av besöket, andra minns kanske enbart museibyggnaden och trapporna. I museibyggnaden har man hållit jubileumsfester, gjort filmer och avnjutit bröllopsmiddagar. Det finns också sådana som ”blev släpade” till museet och inte satt sin fot där efter det.

På grund av sin status har museet också väckt heta känslor: beundran, stolthet, avund, habegär. Skvallret och anekdoterna kring konstmuseet och Konstföreningen är en del av det levande aboensiska kulturarvet.

Föreningens styrelsemedlemmar har av hävd varit samhälleligt respekterade personer som haft framgång i sin yrkeskarriär och som har sett konsten som något viktigt i sitt liv. Ur ett historiskt perspektiv har detsamma gällt en stor del av föreningens medlemmar. Då man gör sitt bästa för att främja konstlivet möts olika personligheter och olika intressen, så ibland har känslorna svallat och marken skälvt, vilket Kauko Lehtinen livfullt skildrar i sitt verk *TTY:n vuosikokous* (Konstföreningens i Åbo årsmöte).

VISSTE DU DET HÄR?

Museets först chef Victor Westerholm var själv konstnär och högt ansedd bland sina kolleger. Tack vare detta kunde samlingen utökas med verk av konstnärer som sedermera blev klassiker. Många av anskaffningarna på Westerholms tid var betydligt djärvare och skarpsyntare än de inköp som Finska Konstföreningen gjorde vid samma tid.

Helene Schjerfbeck strävade i början av 1900-talet efter en ny och mer förenklad inriktning för sin konst. Hennes verk i den nya stilen väckte till en början föga förståelse. Till hennes viktigaste stödare hörde Westerholm, och under hans tid som museichef inköptes fem verk av Schjerfbeck till Åbo konstmuseum. Han var den första museichefen som förstod sig på Schjerfbecks nya, modernistiska stil och han strävade systematiskt efter att anskaffa verk av henne.

Största delen av sin barndoms somrar tillbringade Helene Schjerfbeck hos släktingar på mödernet på Sjunby gård i Sjundeå. *Den gamla herrgården* är en viktig milstolpe i Schjerfbecks karriär, den första oljemålningen i modernistisk stil i hennes produktion. Här har Schjerfbeck avstått från att återge detaljer och i stället koncentrerat sig på de stora enhetliga ytorna. Verk av kvinnliga konstnärer sålde inte lika bra som männens arbeten och man betalade också mindre för dem. Schjerfbecks verk köptes år 1902 då det visades på Konstföreningens i Åbo årsutställning, och priset var 250 mark eller ungefär 170 euro omräknat till nutida valuta.

VISSTE DU DET HÄR?

Då *Sampos försvarare*, som beställts av en privatperson, presenterades för allmänheten år 1896 fick verket ett storartat mottagande speciellt i konstnärkretsar. Det sågs som genialiskt och som Akseli Gallen-Kallelas bästa verk dittills. Stilen ansågs vara radikal och man noterade att Gallen-Kallela förnyat bilden av Väinämöinen, vilket inte väckte enbart positiva omdömen. Gallen-Kallela har också givit Väinämöinen en ung mans starka kropp. Denne hjälte påminner inte alls om Robert Wilhelm Ekmans gråhåriga man som sitter på en sten och knäpper på sin kantele.

Sampos försvarare hade beställts av den välbärgade dekorationsmålaren Salomo Wuorio från Helsingfors. Wuorio innehade också en matt- och tapetaffär. Enligt Gallen-Kallela fick emellertid fru Gerda Wuorio en "väldig nervkollaps" när hon såg verket. Konstnären förefaller inte att ha blivit förnärad över detta, för

han undrade roat ifall nervattacken berodde på förtjusning eller fasa. Fru Wuorio såg det kanske som en omöjlig tanke att hon varje dag, i glansen från matsalens kristall och silver, skulle vara tvungen att möta målningens käring med den utstickande hakan. Köpet annullerades i samförstånd, och år 1901 inköptes verket till Konstföreningens i Åbo samling för 4 000 mark, vilket var det högsta pris föreningen dittills betalat för ett enstaka verk.

VISSTE DU DET HÄR?

Motkulturörelsen *underground* uppstod i USA och fick fotfäste också i Finland på 1960-talet, med Åbo som centrum. Underground kan beskrivas som anarkistiska och alternativa strömningar, som ifrågasätter samhällets normer och etablissemangen. Rörelsen motsatte sig majoritetens smak, ideologier och åsikter och använde sig av konst för att göra narr av dessa. Undergroundrörelsen i Åbo var inte partipolitisk, men lutade mot vänstern. Den viktigaste sammanslutningen för Åbos underground var den tvärkonstnärliga rock- och performansgruppen *Suomen Talvisota* (Finska vinterkriget) 1939–1940. Till gruppens viktigaste medverkare hörde författaren och poeten Jarkko Laine, musikern och konstnären M. A. Numminen och poeten Markku Into. Med sina provokativa verk och performansser ville de skapa missnöje och väcka anstöt.

Till gruppen *Suomen Talvisota* 1939–1940 hörde även bildkonstnär Harro Koskinen, som är känd för sina samhällskritiska, popkonstinspirerade verk. Den mest kända av Koskinens karaktärer är ett svin i serietidningsstil. Verket *Svinmessias* (1969) föreställer ett korsfäst svin, ett motiv som ledde till att Koskinen åtalades för hädelse och dömdes till böter. Till Åbo konstmuseums samling hör en representativ helhet av Koskinens verk från 1960- och 70-talen. *De sena nyheterna* hänvisar till Biafrakriget i Nigeria åren 1967–1970 och den därav orsakade hungersnöden. Konstnären såväl som världen chockerades av att dag efter dag se lidande människor på TV. Den uppenbara samhälleliga ojämlikheten som folk kom att bevittna från sina trygga vardagsrumssoffor gav även i Finland upphov till en sällanskådad önskan att hjälpa.